

Az új és egészséges Magyarországnak az iskola falai között kell kiépülnie. Nem mi építjük azt fel közvetlenül; nem azok, akik átszenvedték a kegyetlen harcok minden nyomorúságát: hanem az az ifjúság, mely ma még az iskola padjain ül. Ezeket kell erre az országot újjáteremtő munkára felnevelni az iskolában.

Ebben a munkában, ha egyelőre nem is széleskörű, de mély hatású közreműködést szánok a jövő jó internátusainak a nevelő és nemcsak tanító iskolák mellett. Azért kívánom az internátusok gazdasági, egészségügyi és nevelői újjászervezését a társadalom minden rétegének műveltségi és gazdasági igényeinek megfelelően és fölöttök szakszerű állami felügyeletet.

Legyenek az új internátusok az új Magyarország szétszórt nevelői szigetei, ahonnan a tiszta erkölcs hatalmával és következetes akaraterejével felfegyverkezve kerüljenek ki az új, az erősebb, a tisztább Magyarország jövőendő családapái, családanyái és a nemzet összetartó szálait kezükben tartó munkásai.

(Kolozsvár.)

MÁRSITS ROZINA.

A KÖZGAZDASÁGI SZELLEM A KÖZÉPISKOLAI TANÍTÁSBAN.

— Felolvasás a Magyar Pædagogiai Társaságban 1918 február 16-án. —

Az emberiségnek évezredekre visszanyúló történelme folyamán az elmulás megmásíthatlan törvényszerűségének következtében megsemmisültek az eseményeknek mindent elsodró forgatagában a legnagyobbszerű alakulások is. Világuralmak, melyeket saját kortársaik örök életrevalóknak ítéltek. A történelemnek anyagi eseményeiből csak az maradt továbbplántálódó nagy gondolatok és érzések alakjában, ami bennük szellemi volt, ama kulturkörök emléke és eredményei, melyeknek létrehozására az illető fajok képesek voltak. E kulturkörökből is csak az, ami valóban értékes volt és egyesítette önmagában az illető időknek gondolat- és érzésvilágát, mint a napnak ragyogó, tiszta fehérsége a leggyönyörűbb és legváltozatosabb színárnyalatoknak sokaságát. Minden kulturkörnek megvolt a maga sajátos vezető-eszméje, mely aztán a fejlődés folyamán a köztudatban eszményé magasztosult. A többi gondolatok e köré csoportosultak. Ennek hatása nyomán jött létre minden, ha nem volt is könnyű a kortársakra vagy a későbbi kutatóra nézve a szerves összefüggésnek megállapítása. Behatolt az életnek legrejtettebb viszonyaiba. Létrehozott, átváltoztatott, megsemmisített oly alakulásokat, melyek a nagy tömeg számára ért-

hetetlenül jelentek meg, mint korszerű eszmék és magyarázhatlanul tűntek el mint önmagukat kiélt jelszavak. Csak a gondolkodók látták meg annak lényegét, ismerték fel törvényszerűségeit, tudták mérlegelni a gyakorlatban bekövetkezhető hatásait és eredményeit. Csak az ily vezető elméknek céltudatos munkája vitte be azt az egyéni és tömegtudatba, hogy kormányozza vele és általa kisebb vagy nagyobb, többé vagy kevésbé szervezett embercsoportok jelenét és jövőjét. De ez csak akkor lett lehetségessé, ha a vezetőeszmé nem maradt ködös elvonás, hanem mindenki előtt szükséges, mindenek által megértett és vallott életigazsággá izmosodott s a kor és emberei számára a fizikai és lelkiéletnek elengedhetlen szükségletévé vált. Ép ezért csak azok a nemzetek és az általuk létrehozott életformációk válhattak nagygyá, melyek koruknak ez elméleti megállapításait egészséges faji ösztönrel, gyorsan és könnyen megértették s nemzeti és állami egyéniségüknek megfelelően helyesen átvitték gyakorlati céljaikra.

A mi időnk is az eszmei vajúdásnak nagyszerű kora. Helyesen eligazodni vajmi nehéz. Mégis e szellemi hangzavarból kicsendülnek megállapíthatóan a vezérmotívumok. Ezek mint állandó témák uralkodnak minden szellemi és érzésszel jelenségen. Így három főbb eszme csoport: a gazdasági merkantil-indusztriál imperializmus, az általa teremtett kapitalizmus függeléke gyanánt jelentkező szocializmus, a kettőnek lényegéből folyó és természetesen érzésszel velejárója az internacionalizmus. Mindhárom gondolat- és érzéskomplexum pedig egy vezetőeszméből fakad, abból ami korunkon uralkodik, a közgazdasági szellemből.

A közgazdasági szellemnek, mint történelmi erőtényezőnek korunkban való jelenléte és átalakító hatása közismert és nagyszámú adat által bizonyítható. Azt sem nehéz megállapítani, hogy azok az államok, melyek a közgazdasági szellemet legelőbb és legjobban megértették és legügyesebben használták fel gyakorlati céljaikra, azok ma a világnak parancsoló urai. Osztozkodnak a földnek kerekéségén. A modern történelmi fejlődési folyamat politikai és faji határok felett oly hálózatát alakította ki új hatalmi érdekközösségeknek, amely az egyes nemzeteket öntudatlanul is e gazdasági világhatalmaknak szolgálatába állította. Még oly téren is, mely látszólag nem függ össze e gazdasági eszmekörrel: a nemzeti politika, tudomány, irodalom, művészet terén. Elég csak Nagy-Britannia gazdasági hatalmára utalni. Rendszeres anyagi, gazdaságpolitikai és ezeknek alapján szellemi befolyásolásával arra kényszerítette a gyengébb, sőt jelentős nemzeteket is, hogy saját faji, természetes állami és kulturérdekeikkel ellentétben, sőt azoknak nem egyszer egyenes feláldozásával, oly politikát folytassanak, mely csak az ő önző érdekeit szolgálja. S ez azért sikerült neki, mert ezek

a nemzetek a kor vezető eszméjét, a közgazdasági eszmét vagy egyáltalában nem, vagy későn, vagy helytelenül értették meg s fejlesztő, védő és támadó nagy erejét nem okosan és kellő eréllyel használták fel.

E vezető eszmének a tömeggel való megértetésére, a köztudatba élő valóságként való bevitelére művelődési politikánk nem tette meg mindazt, ami a modern történelmi érvényesülés szempontjából számunkra szükséges lett volna. A most folyó rettenetes történelmi át-helyeződési folyamat valószínűleg sokat fog velünk beláttatni, miután sokat láttatott meg, amit azelőtt vagy nem tudtunk vagy nem akartunk észrevenni. A jövő művelődési politikának tehát egyik főfeladata az lesz, hogy oly nemzedéket neveljen, mely az uralkodó közgazdasági eszmét, annak sajátos gondolatkapcsolódásait, a vele szervesen összetartozó érzésvilágot megértse, sikeres használatát megtanulja s ha szükséges, az ellene való harcra is erős legyen. Jaj annak a nemzetnek, mely ilyen válságos történelmi időkben önmegadással lemond; amely megriad a férfias küzdelemnek lélekemelő gyönyörűségétől, akár a tudatlanságnak kishitűségéből, akár megingatott faji és rögszeretetének közönyösségéből.

Az uralkodó eszméknek a köztudatba való bevitelére minden korban elsőrendű eszköz az iskola volt. A tanítónak nevelő és oktató egyéniségéből sugárzott ki az a szellemi, erkölcsi erő, melyet fizikai eszközökkel ugyan megállapítani nem lehetett, de mint ismeret- és érzésheli in-poderabiliák, egész nemzedékek lelkének fejlődését előre meghatározták. Neves és nevetlen hősei e nagy kulturharcnak lelki tükrei voltak koruk eszmevilágának. Onnan vetítették ki azokat tanítványaiknak szellemvilágába. Az iskola ellen sokszor felhozott és látszólag elmarasztaló körülmény, hogy egyes tanulók az iskola ellenére és ellenében fejlődtek és érvényesültek, nem von le semmit a pedagógiai munkának elvi értékéből. Annak okai legtöbbször a tanítónak egyéniségén és tudásán kívül eső viszonyokban voltak: iskolaszervezeti hibákon, anyagiak miatt bekövetkezett mulasztásokon, politikai vagy társadalmi hatalmi érdekeknek erőszakos befolyásán. Ahol a megfelelő erkölcsi és anyagi feltételeket megadták, ahol a nevelést eszményi és nemzeti munkájában nem akadályozták meg gyűlölt bilincsek felrakásával, ott sem az egyetemes emberi, sem a részleges nemzeti érdek nem szenvedett kárt soha. Az a divatos, de nem túlságosan értett frázis, mellyel időnként nagyúri jóakarattal és leereszkedéssel meg szokták a tanítóság vállait veregetni, hogy: «A tanítók nyerik vagy nyerték meg a háborút», ez az emberi élet minden nyilvánulására értve, nagyon is súlyos történelmi fejlődési igazság. Aminő volt ugyanis minden kornak tanítója és általa iskolája, olyanná lett az illető kor minden életnyilvánulásának jellege.

Nálunk a középiskola van arra hivatva, hogy a műveltségnek általános alapjait lerakja. Azokból kerül ki a nemzet művelt osztálya. Vajjon ez a nagy hivatást teljesítő tényezője közéletünknek megértette-e a kor szavát? Tudatos elzárkózottságában vett-e tudomást arról, ami körülöttünk és bennünk végbe megy? Szervezetében, tananyagában, az osztályok és a tanári szobák hangulatában lüktet-e a modern valóságoknak éltető szelleme? Úgy látszik, hogy ábrándos külön világban élve, elvesztette képességét, talán akaratát is arra; hogy az életre nevelésnek nagy problémáját megoldja. A káros egyoldalúságok veszedelmes útvesztőkbe sodorják, a nyelvi vagy természettudományi túlzások örvényének szélére. A *mediocritas aurea*nak és a *treuga deinek* boldog reménye még talán messze van a magyar pedagógia látóhatárától. Pedig a megoldás nem is volna oly nehéz, ha kiváló pedagógusaink több időt és figyelmet fordítanának mindarra, ami őket körülveszi; a jelentéktelennek ítélt mindennapi életre, amellyel való foglalkozás nem is annyira tudománytalan, mint az első tekintetre látszik. Hiszen az a legnagyobb tudomány, a mindenek mindene, az élet maga. Legnagyobb és legértékesebb emberi feladat, hogy azt, mint e föld szerves jelenségeinek legnagyobb értékét megvédjük minden káros testi és lelki kórral szemben s kifejelesztve szellemi és erkölcsi eszközeinkkel nagy hivatásának minél teljesebb betöltésére képessé tegyük. Az étellel foglalkozás, ha az az anyagi világra való leszállással jár is, nem méltatlan a tudóshoz, mert ez emeli a tudást a minden jelenséget tárgyiasan megbírálni képes bölcsészetiig. Iskoláink színvonala sem sülyedne alá, ha közelebb hoznók azt az élethez. Nem úgy, hogy az iskola szálljon le a mindennapi érdekmarakodások szennyjébe, hanem az életnek szükséges, hasznos jelenségeit emeljük fel az iskolának az igazságra törekvés által megszentelt falai közé. Tehát be kellene oda vinnünk ama vezető eszmék ismeretetését, amelyeknek világába az iskolából kikerülő ifjúnak élni, megélni, majd érvényesülnie kell: a közgazdasági szellemet.

Mi tehát a sokat hangsúlyozott közgazdasági szellem általában? És mi annak a középiskola céljaira felhasználható mennyisége, formája? Ha e kérdésre hasznosan akarunk válaszolni, akkor kiindulásul egy igen egyszerű történetfilozófiai megállapítást vehetünk fel. Az emberi történéseknek milliárdjai, ha még oly sokszerűek és egymásnak ellentmondók is a látszatra, három főcsoportba foglalhatók össze. Kétségtelen ugyanis, hogy a történelmi eseményeknek legnagyobb része a politikai étellel foglalkozik. Bizonyos mennyiség jut a társadalom-erkölcsi jelenségekre. Végül pedig a gazdasági kapcsolatokra. Ha tehát a történelmi alkotó erőtényezőket elfogulatlanul akarjuk érvényesíteni, akkor azok egyik részében, általában és az iskola szá-

mára is, megtaláljuk a közgazdasági szellem általános meghatározását. Ez nem egyéb, mint a történelmi gazdasági tényezőknek fontosságukhoz mért érvényre juttatása a tudományban és a jelen esetben nevelésben. A legutóbbi idők fejlődési iránya és eredményei világosan meggyőzhatték a kételkedőket is, hogy a közgazdasági alkotó és romboló erőtényezők a jelenben legalább is egyenrangúakká lettek a másik kettővel. Azonban a múlt értékelésére nézve is nagy eltolódások történtek a tudományban a gazdasági szempontok javára. Modern történelmi felismerések, bátor kezdeményezések igen komolyan és nehezen visszautasítható módon bizonyították be, hogy a gazdasági erőtényezők a múltban is döntően elhatározó energiák voltak. Az a körülmény, hogy az egykorú gondolkodók és utánok jó ideig az újabb tudósok sem tudták vagy nem akarták ezt felismerni, inkább a tudománynak a hibája, semmint eme tényeké. A történelmi materializmus nem tudományos mumus többé, hanem oly kritikát kiálló komoly szempontnak érvényesítése, ami nélkül az igazságra való törekvés hiányos és egyoldalúan csonka lenne. Különben az igazi tudománynak úgy sem az a feladata, hogy friss és fiatal eszmeáramlatokat akár egyeduralmának féltéséből, akár a dolgoknak meg nem értéséből egyszerűen halálra ítéljen avagy lekicsinyeljen. Inkább az, hogy a bennük rejlő jót a továbbfejlesztésre felhasználja, ebben az esetben a középiskolai tanításban. Csak az ellen küzdjön, ami benne káros. Hiszen ez áramlatban jelentkezett és megütközést keltő szertelenség csak ifjúságának volt velejárója. Mihelyt tudománnyá higgadt, úgyis eltűnt az belőle önmagától is.

Középiskoláinkat nem kell a közgazdasági szellemtől és a vele kapcsolatos újszerű, sőt legújabszerű eszmecsoportoktól féltenuünk. Hiszen a pedagógia legegyszerűbb feladata éppen az, hogy biztos kézzel, de nem rideg osztályfoglaltsággal vagy tudományos szűkkeblűséggel válassza ki az elméletekből mindazt, ami hasznos és szükséges. Ez nem áll ellentétben a középiskolának nemzetnevelő hivatásával. És ha van valamelyikben olyan, mely nemzeti, erkölcsi szempontból veszedelmes, éppen itt kell arra rámutatni, hogy annak kártevését jó előre közéletünkről elhárítsuk, az ifjúságot a támadás lehetőségeire már el is készítsük és a védekezés módjára megtanítsuk. Már égetően szükséges a gazdaságpolitikai közszellemek céltudatos nevelése, mert hiányát nagyon érezzük. Pedig a magyar királyságra földrajzi kapcsolatai már a múltban is, de annál inkább a jövőben nagy nemzetközi gazdaságpolitikai feladatokat rónak. Miután azonban ily irányú közszellem nincs, legkiválóbb ifjaink terméketlen útkara tévedve, haszon nélkül mulnák el. Pedig mily fontos volna, hogy legizmosabb tehetségeink legmegbízhatóbb jellemeink kezébe kerüljön gazdasági életünk veze-

tése. Valósággal siralmas képet nyújt pl. e tekintetben nemzetünk képvisellete, hol ha politikáról van szó, azonnal megindul a beszéd áradata; ha kulturáról kell beszélni, akkor csak a tájékozatlanságnak szomorú pusztájában el-eltévelygő patakocskákat látunk; ha meg belső vagy éppen nemzetközi gazdaságpolitikai kérdésekről, akkor a tudásnak alig csergedező ere is csakhamar elvész a meg nem értésnek és közönyösségnek sívó homokjában. Gazdasági bizottságainkban legtöbbszörre a dolgokhoz nem értő képviselők ülnek. Külfölddel való tárgyalásokra, hol egy-egy hibás elszólásból, tarifális tévedésből, félíg- vagy rosszul megértésből hihetetlen károk származhatnak, alig tudnak szakértő férfiakat küldeni. S minő zavar van akkor, ha egy szakminiszteri állást akarnak, nem a pártédek, de az ügy és a köz szempontjából, betölteni! Egész közéletünk oly bűnös egyoldalúságban szenved, hogy lehetetlen a mai életviszonyoknak megfelelő, helyes és egészséges ítélőképességnek általános kifejtése. Ebben pedig bűnös művelődési politikánk is. Közvéleményünk álláspontja ezért oly mereven elutasító minden közgazdasági érdekekkel szemben. Ennek fejlődéstgátló hatása még ott is észlelhető, ahol az ifjúságot egyenesen közgazdasági tevékenységre nevelik, a kereskedelmi iskolákban. A végzeteknek itt is legfőbb törekvése a hivatalnokká válás, nem pedig a kiváló szakértelmet, friss öntevékenységet, komoly férfias helytállást igénylő árúüzlet, annál kevésbbé annak nemzetközi vonatkozása, a kiviteli üzlet.

Az a nagymérvű elkülönülési folyamat, mely napjainkban már mindent a szakmaszerűségnek rideg világába szorít, közoktatásügyünkön is érezteti hatását. Megbontotta az egyetemes nemzeti nevelési eszménynek nagy pedagógiai egységét. Kétségtelenül jogos a törekvés, hogy minden iskolafaj a maga útján járva keresse sajátos céljainak megvalósításához a véleménye szerint való legjobb eszközöket és módokat. Úgy látszik azonban, hogy már nagyon is elvesztették az egyes iskolafajok az általános iskolaüggyel való szerves kapcsolatot. Ezért keletkeznek káros egyoldalúságok. Általános iskolaügyünknek legfelsőbb fóruma a Közoktatásügyi Tanács. Ide tartoznak azok az iskolafajok, melyek az ideális tudás közlésének szervei. Az anyagi tudást szolgálók az Ipari és kereskedelmi oktatási Tanács hatásköre alá vannak rendelve. Mindkét tanács a legderekabb törekvéssel szolgálja a rábízott feladatokat, azonban minél lelkiismeretesebben teszik ezt, annál inkább el kell távolodniok egymástól és válnak saját iskolafajuk javára és érdekében egyoldalúakká. Vajjon nem volna-e hasznos, ha a kereskedelmi iskolának pedagógiai eszmekörébe minél több kerülne bele a középiskolák idealizmusából, enyhítve azoknak utilitarisztikus jellegét? Viszont nem lehetne hátrányos éppen a most.

felvetett reform érdekében, ha e szakiskola gyakorlati felfogásából megismerné és átvenné a középiskola mindazt, ami közelebb juttatva az élethez, céljaik elérésére alkalmasabbá tenné. Bizonyos szervezettel kapcsolat létrehozása mindkét szervezetnek csak hasznára válhatnék. Itt természetesen nem lehet szó az elsőség kérdésének veszedelmes bonyodalmakat okozható felvetéséről, oly újításról, mely bármelyik szervezetnek önrendelkezési jogát csorbitani akarná. Csupán arról, hogy pl. a középiskolák nagy pedagógiai alapelveinek megállapításában, azok tárgyalásaiban részt vegyenek a szakoktatási tanácsnak megfelelő kiküldöttjei, a szakoktatási tanácsnak ily irányú tárgyalásain pedig a közoktatási tanácsnak pedagógiai képviselői. Akkor talán remélni lehetne, hogy a középiskolák nem lennének oly idegenek az életnek követelményeivel szemben, a kereskedelmi iskoláknak pedig enyhülne mindjobban megmerevedni kezdő szaki jellege. Így kölcsönösen termékenyítő hatással lennének egymásra anélkül, hogy egymást sajátos céljaik elérésében gátolnák.

A történelmileg jelentős nemzetek mindnyájának, politikai, szellemi hódító eszményeik mellett, volt mindig gazdaságpolitikai eszményök is. Bár a kortársak és a tömeg szemében nem volt ez oly közismert és általánosan megértett, mint mondjuk a politikaiak, az illető államférfiak, kik e gondolatot képviselték, ép oly lelkesedéssel küzdöttek érte, mint a híres hadvezérek a harcmezőn. Sokszor e vértelen küzdelmek nagyobb eredményeket szereztek a nemzetnek, mint a legpusztítóbb hadjáratok. A mai vezető nemzeteknek szintén vannak ilyen, könnyen elemezhető gazdasági eszményeik. Azok megfelelnek a termő talajuk természetének és képességeinek, az illető nemzet faji hajlamainak, az ország földrajzi helyzetének. Ily gazdaságpolitikai eszmények szintén úgy átmennek a köztudatba, akár mint a legizgatottabb politikai avagy társadalom-erkölcsi jelszavak. Betöltik a nemzet jobbjainak egész lelkét s képessé teszik őket oly nagy és nemes munkára, melynek sokszor döntő jelentőségét csak igen kevesek tudják méltányolni és a dicsőségnek oly jóleső érzését, a népszerűségnek kábító gyönyörűségét, e szintén hősei a nemzetnek, talán sohasem élvezhetik. A francia büszkén vallja magát a legnagyobb megtakarított tőkék birtokosának, más államok hitelezőjének, az ipari termelésben a csín és jó ízlés mesterének. Az önérzetes angol a tengerek, a világereskedelem, világipar, a hitelügy és banktechnika fejdelmének tartja magát. A német a bámulatos gazdasági szervezettségnek, a legmodernebb gépipari és vegyi ipari fejlődésnek irigyelt képviselője. Csak nekünk nincs ily eszményképünk. Kereskedelmünk, iparunk, pénz- és hitelügyünk alárendelt, tehetetlen függeléke a ridegen kizsákmányoló osztrák gazdaságpolitikai rendszernek. Földműve-

lésünk, bár ez az egyedüli általános gazdasági tevékenység országunkban, kezdetleges. Iparunkat időnként szubvenció-injekciókkal élesztgetik új életre, mert nem felelnek meg földünk természetmegadta gazdasági feltételeknek. Pedig lehetne a magyar ifjúnak is gazdasági eszményképe. Országunk mindennel bővelkedik, csak éppen fiainak amaz el-tökélt szándékával nem, hogy ez áldott földből szívsz kitarással, céltudatos tanultsággal és a munka iránt való lelkes szeretettel ki-vegyen mindent, amit lehet. Nem lehetne-e meg a magyar ifjúnak eszménye a többtermelés gondolata, nem vezethetné-e a mintagazda-ságok és tényezetek eszméje, oly iparágak létesítésének és kifejlesz-tésének vágya, melyeknek természetes feltételei nálunk is megvannak, vagy végül az a törekvés, hogy pénztechnikai műveletekben vezetőül résztvéve, az okszerű tőkegazdálkodásra helyes példát mutasson?!

A nemzeteknek belső céltudatos gazdasági törekvéseik mellett van oly külső gazdaságpolitikai eszményképe is, mely amaszt szervesen egészíti ki. Az intenzív fejlődésnek megfelel oly extenzív irányzat, ami elemi erővel ragadja meg az emberek gondolatvilágát. Ráösztonzi a gazdasági hódításra és beleviszi tudatos izgatással őket a gazdasági imperializmusnak eszme- és érzelmi körébe. Általa valósítja meg egy-egy nemzet azt a magasabbrendű államművészetet is, hogy az országban termelt anyagi és szellemi energiáknak, de különösen a nép-szaporulatnak feleslegét, ami különben a természetes érvényesülésnek hiánya és már szűkké vált területe következtében veszedelmes, bom-lasztó erővé válhatnék, az országból kitelepítve a közös érdek szol-gálatába állítsa. Így a benn már megerősített állam, künn békés eszközökkel hódítóvá válik. Megszületnek tehát az egyes államoknak gyarmatosítási, külgazdasági terjeszkedési problémái, mint pl. Nagy-Britanniának a konstantinápolyi, mezopotámiai, egyiptomi, afrikai, kanadai, ausztráliai kérdése, Franciaországnak a tuniszi, algiri, ma-rokkói, szir, hátsóindiai és a keleti protektorátusnak problémája. De nemcsak a nagy államoknak, hanem oly kis államnak, mint Szerbia, szintén megvannak a maguk gazdasági terjeszkedési vágyai. Csak éppen nekünk nincs. Holott nekünk is érdekünkben állana, hogy gazdasági fejlődésünknek természetes utat vágjunk, szervesen belekapcsolódjunk a világkereskedelemnek vérkeringésébe. Legalább olyan, mint a néme-teknek a sok közül, minket is nagyon közelről érdeklő és ott min-denki lelkét betöltő hatalmas gondolata, a Hamburg-Bagdad, mely már rég oly köztudattá emelkedett, hogy azt a német lélek lényeges-alkotórészének lehet tekinteni. A magyar királyságra nézve a törté-nelmi fejlődés megmutatta a helyes utat. Már kiváló Árpád-házbeli uralkodóink és később nagy államférfiaink kijelölték az irányt, amerre-teremtészetesen és a siker reményében terjeszkedhetnánk. Ez a

Balkán. Miért ne teremthetnők meg mi is az ifjúság, később a köztudat számára földrajzi helyzetünkből még természetesebben folyó párját a német gondolatnak, a Budapest—Konstantinápoly nagyszabású gazdasági eszményképét, melyről csak még naiv képzelgőknek tartott rajongók írnak és beszélnek.

Tud-e minderről a középiskolából kikerülő ifjú? Van-e ily irányú törekvése vagy éppen eszményképe? Nem tudhat, mert ha akadna is köztük, kiknek erre hajlama és képessége volna, az benne mint szunnyadó energia végre is elvész, ha soha senki nem ébreszti őket ily irányú esetleges tulajdonságainak tudatára. Tanulása folyamán nem hallván ez eszmékről, nem is érdeklődhetik irántok. Ennek hiánya pedig a legerősebb sajátos irányú hajlandóságokat is az általánosságoknak egyhangú, szürke eszmevilágába tereli. Nemhogy lelkes ösztönzést adnának ily tevékenységre, de mintha célzatosan el akarnák az ifjakat zárni az erre vonatkozó ismeretektől, nem akarják e gondolatoknak nemzetnevelő és nemzetfenntartó fontosságát felismerni. A magyar ifjú ilyes dolgokat csak úgy félfüllel hall s miután azt tapasztalja, hogy a köztudat általában nem sokra értékeli azokat, jómaga is szívesen beáll az ajkbiggyesztő közönyösöknek csudálatos módon minden éretlenséget magához vonzó táborába. Ha azonban ez eszméket megismerve, azokat helyesen megértene, megértvén, megszeretné, akkor bizonyára nem egy egészséges felfogású magyar ifjú szentelné magát az újszerű hivatások e fajtáira. De ha itt-ott fel is ébredne az érdeklődés valami véletlen hatás következményeként, nem is igen volna akarata, mert nem nevelték rá sem az általános, sem pedig az épp e pályák által megkívánt öntevékenységre. Látszólag komoly ellenérvül fel lehetne hozni a magyar fajnak a gazdasági eszmékör iránt való természetes hajlamának hiányát. Ezzel szemben a válasz csak az lehet, hogy éppen mi nevelők igen jól ismerjük az egyéni és nemzetnevelésnek úgynevezett csodáit. Vajjon a most nagyszabású gazdasági tevékenységet folytató népek mindig ez eszmékörben éltek, mindig kereskedelemmel és iparral, pénz- és hitelüggyel foglalkoztak? Hát az Ázsiából ide egyszerre, váratlanul belovagoló magyarok vajjon a kereszténység és a klasszikus világ iránt való ősi és kiirthatatlan hajlamokat hoztak-e magokkal? És ime, céltudatos neveléssel mégis a legkeresztényibb és a leglatinusabb nemzetté lettünk. Ha nem akarunk is gazdaságilag az elsők közé felemelkedni, de a jövő és nemzetünk érdekében meg kell kezdenünk az ily irányú alapvetést is, hogy végül utolsókká ne süllyedjünk alá.

A középiskola egyoldalú elzárkózottságának eredménye az, hogy az ifjúság nem kap felvilágosítást a mai művelődési közösségeken nem kevésbé uralkodó eszmecsoportról, a szocializmusról. Arról a

hatalmas mozgalomról, amelyet az új gazdasági fejlődés szükség-szerűen hozott létre. A kételkedőkkel szemben a meggyőzésnek nem a legszerencsésebb formája, ha a vitában levő eszmét túlbecsüljük. A szocializmust azonban túlzás nélkül nevezhetjük közéletünk egyik legnagyobb hatalmának. Bizonyos vonatkozásokban akár világhatalomnak is. Lehetséges-e ennek megismerése elől kár nélkül elzárkózni akár az államnak, akár egyeseknek, akár az iskolának? Úgyis hiába. Ha nem értjük, ha nem akarjuk megérteni e dolgokat az iskola számára is, azt nem lehet megakadályozni, hogy a szocializmus himnuszának harsány hangjai fel ne hallatszódjanak a tantermekbe, hogy a zürzavaros kiáltások ne keltsék szorongó érzését egy még ismeretlen, de feltartóztatlanul közeledő komor történelmi erőnek. Nem okosabb-e, ha e mozgalomnak legfontosabb eszméit mi magunk visszük be az iskolába és ezzel megfosztjuk esetleges bomlasztó, veszedelmesen izgató jellegétől. Különben is minden eszmeáramlat csak addig veszedelmes, míg a köztudat előtt a megérthetetlenségnek csodálkozást és félelmet keltő titokzatosságába burkolózik. Mihelyt a célokkal, az eszközökkel, főleg az elkövetkezendő eredményekkel az emberek tisztába jönnek, rögtön elfoglalja a bizonytalan sejtéseknek helyét a józan és következtetni tudó ítélet, Így vagyunk a szocializmussal is. Már nálunk is túl van az a mithoszok korán. Mint élő történelmi tényezőről nyugodtan, tudományos módon beszélhetünk róla az életben és bent az iskolában. Mindig jobb, ha a deák erről is tanítójától hall az elfogulatlan tanítás során, felemelve azt a részrehajlatlanságnak, pártonkívüliségnek és tudománynak elvi magaslatára, semmint az utcán, lapokban, gyűléseken, amikből a meg nem értés miatt a félreértésnek zavaros képzetei támadnak a tanuló lelkében. Ahol a hasznos építésnek lehetősége megvan, gyámoltalanság, sőt bűn volna a teret az esetleges káros rombolásnak átengedni.

Az elmondottaknak nem célja, hogy a középiskolát eredeti feladatától eltérítse. Sőt még az sem, ami minden újtóról előbb-utóbb kiderül, hogy valamelyik szaktárgy óráit szaporíttassa. Csupán az, hogy a középiskolát az élethez közelebb hozza oly eszméknek az eddigi tantárgyak keretén belül való elhelyezése, melyeknek ismerete már elsőrendű politikai, társadalmi és művelődési érdekévé nőtt. Tisztán az idealizmusért való rajongás, csak a tudós abstrakcióknak értékelése lehet sokaknak tetsző célkitűzés, de az életre való nevelésnek nem lehet egyedüli célja. Az álmadozók elől elfut a való élet minden gyönyörűségével és nagyszerűségével együtt. És csak a toweri jelenetben halni készülő tanuló és katona szavaiban megnyilvánuló mély, de egészségtelen lemondás marad számunkra osztályrészül. «Álmodtam szepet, felzavartak, Szép álom jőjj, most már folytatlak.» «Hívém,

derék vagyok nagyon, S egy rossz gödörben elbukom.» Ily megbénított letterővel, lefokozott erő kifejtéssel sohasem tudjuk megragadni az életet kellő pillanatban. Nem tudjuk a sorstól egyéni és nemzeti boldogulásunknak eszközeit kicsikarni.

A jövő emberének, bármily iskolát végzett is, helyt kell állania a mostani és az elkövetkezendő eszmeforgatagban. Mindenütt ostromolják a történelmi alakulások falait. Az új idők hatalmas hangja behalszik már az iskolának, a tudós társaságoknak csendes falai közé is. Ezt meg kell érteni. Ez új nyelvet meg kell mindenkinek tanulnia. Nem kell félnünk tőle, de az végzetes volna, ha még most is lekicsinyelnők. A lemondással félreállók vagy akik, megállítandó az áradatot, elébe vetik magukat, áldozatukkal senkinek nem használnak semmit. Itt csak egy mód van: minden fizikai és értelmi erőnkkel beállani a sorba. Ne engedjük magunkat és mindent, ami lelkünknek szent és kedves, eltaposni. Vezessük mi a jó és nemes cél felé a tolongó tömeget és köztük állván lassítsuk, állítsuk meg a fékezhetetlen rohanást, ha az gonosz és nemtelen célok ijesztő örvénye felé akar lekanyarodni. Bármennyire is csábító legyen más cél, a magyar ifjúságot csak egyre taníthatjuk. Csak egyre fegyverezhetjük fel a tudásnak magasztos erejével. Csak egy út van, melyen a magyar iskolának és a magyar tanítónak haladni lehet. Csak egy elfogadható végcél, amiért örömmel verejtékezve dolgozunk és ez a magyar királyságnak nemzeti állam-eszméje.

LAURENTZI VILMOS.

A 12—14 ÉVES GYERMEKEK NEVELÉSE.

I. Régóta látjuk, hogy immár tüzetesebben kellene foglalkoznunk azoknak a 12—14 éves gyermekeknek a nevelésével is, akik a népiskolát jól-rosszul elvégezték, avagy nem végezték el, de már koruknál, anyagi helyzetöknél vagy családi körülményeiknél fogva kikerültek az iskolából. Ezek a gyermekek az ipartörvény értelmében még inasnak sem szerződhetnek el. Ezeknek erkölcsi, nemzeti, közgazdasági és az egyén és a társadalom szempontjából egyaránt kívánatos nevelése immár csakugyan parancsoló szóval kiált azok felé, akik hazánk köznevelésének ügyeit intézik. Szavunk nem akar vádolni. Ámde nem hallgatjuk el a valóságot, hogy még mai társadalmunk is mostohán gondoskodik a 12—14 éves gyermekek említett csoportjának a nevelésével.

Pedig ezzel a mulasztással kettős hibát követünk el.

Hibát követünk el az egyénnel szemben; amikor milliónyi ember szellemi, erkölcsi és testi egyéni képességeinek természetes kifej-